

УДК 821.111:811.163.3'255.4

Рајна Кошка-Хот**ПРЕВЕДУВАЧКИОТ ПОДВИГ НА ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ:
ПРЕВОДОТ КАКО УМЕТНОСТ**

По повод чествувањето на делото на Драги Михајловски, со овој текст им се обраќаме на сите оние кои без здив ги следеле неговите предавања, на оние кои професионално соработувале со него или лично го познавале, но и на сите оние кои му се восхитуваат на преводот како уметност. Во фокусот се, секако, неговото сфаќање на процесот на преведувањето, но и неговиот препев на сите драми и сонети на Шекспир, затоа што го споделувавме професионалниот интерес за Шекспир, а особено затоа што со препевот на неговите севкупни драми и сонети уште еднаш нè стави на културната мапа на светот.¹

Преведувачот е едновременно и Сизиф и Херкул, но и како Атлас на својот грб го носи делото на великаните на светската книжевност. Атлас го носи светот, а преведувачот го пренесува светот на оригиналот во светот на јазичниот и културолошкиот код на другиот јазик. Во текот на овој процес си поставува безброј прашања, но најтешкото е следново - дали е можно да се остане верен на оригиналот, а притоа да се задржи слободата во преводот?

Драги Михајловски на преводот му пристапуваше со целосна свест за прашањето на верноста кон оригиналот и прегрнувањето на слободата при преводот, но и со чувство на искрена (страво)почит, а веруваше и нè учеше дека препевот на постари текстови мора да се очуди – знаеше да каже, парафразирам, сите тие зборови се тука некаде околу нас, во некој ковчег, само мораме да се потрудиме да ги најдеме и со почеста употреба

¹ Интегралната верзија на овој текст е објавена во списанието Културен живот (2012, бр. 3-4, стр. 16-23), со наслов „Чекајќи го вистинскиот збор“. Текстот е посветен на природата на преводот како процес, а одредени делови се неизбежно посветени на Драги Михајловски. Токму тие делови се преземени и вклучени тука, секако, и со одредени дополнувања.

пак да ги оживееме како трајно богатство. Се преведуваат времето, просторот, идеите и сфаќањата. Се преведуваат и култури. Во современите теории на преведувањето етаблиран е - сосема оправдано - ставот дека не се преведува само текстот, туку и културата од која тој текст потекнува. Ние би кажале дека се „преведува“ и хронотопот, односно времето и местото, и начинот на кој тие се претставени во книжевноста. Како и текстот, и соодветната култура треба да се трансферира/пренесе во културолошкиот код на јазикот-цел. Токму тоа го прави Драги Михајловски во своите преводи и препеви.

Секако, општото правило е дека версификацијата на оригиналот мора да се пресликува. Но, Драги Михајловски го карактеризира како „вистинско насилство врз јазикот“ инсистирањето на пресликување на белиот стих (неримуван јампски пентаметар што е исклучително значаен во англиската ренесансна драма и во англиската книжевност воопшто) при преводот на Шекспир, што прави преведувачите да се чувствуваат како „небаре пикнати и скукулени во некоја задушлива затворска ќелија, во која вашиот дух не може, слободно и моќно, до самите синори на своите можности, да ја исполнува својата света преведувачка задача“. На овој свој стручен став, како свое *credo*, длабоко му веруваше. Длабоко веруваше во поетската слобода. Препевот на постари текстови мора да се очуди со соодветни архаизми, народни поговорки и изрази и помалку фреквентна лексика. Ако во оригиналот се среќава кованица, неологизам, идиом, поговорка – тука Михајловски не прави отстапки, туку изнаоѓа извонредно креативни адекватности, што е особено видливо во неговите преводи на Шекспир. Ќе посочиме како илустрација само два примера. Во трагедијата *Макбет*, во монолот на Леди Макбет во кој таа ги повикува мрачните сили да ѝ го сменат полот, Шекспир употребува префикс и именка за да создаде нов збор, *unsex* (во слободен превод во рамките на контекстот-сменети ме то ѝолои). Драги Михајловски изнаоѓа извонредно решение: *машкосајте ме*. Во Шекспировата римска историја *Антионије и Клеопатра*, во мигот кога Клеопатра сфаќа дека е поразена, дека ќе биде заробена и однесена во Рим, одлучува да си го одземе животот затоа што не сака да биде јавно понижувана низ улиците на Рим, каде што некое младо момче (на жените не им било дозволено да настапуваат) подбивно ќе ја имитира и со тоа ќе го унижи нејзиното величие. Шекспировиот стих во којшто таа го искажува ова е: „...and I shall see/ Some squeaking Cleopatra boy my greatness.“ Тука, Шекспир, како и во стотици други примери употребува именка како глагол (*boy* - момче). Во препевот на оваа драма Драги Михајловски ја применува истата постапка:

го пренесува на следниов начин: „...а јас ќе дочекам некој пискав пубертелија да ми ја *момчи* женственоста.“ Веќе спомнавме дека не се преведува само јазикот, туку и културолошкиот контекст. Михајловски, кој е и извонреден познавач на историскиот, општествениот и културолошкиот контекст на англиската книжевност, го постигнува и тоа, знаејќи дека женските улоги (и не само во англиската ренесансна драма) ги играле млади момчиња пред да им мутира гласот. Оттаму и неговиот избор тој сегмент да биде пренесен преку користење на зборовите *иискав иуберийеиџија*.

Валтер Бенјамин вели дека вистинскиот превод е просирен, тој не го покрива оригиналот и не ја затемнува неговата светлина, туку преку чистиот јазик (на преводот) кој би требало да биде уште повеќе засилен сам по себе како средство, му дозволува на оригиналот да сјае уште посилено. Кон оваа цел треба да се стремиме; ако ја достигнеме, а Драги Михајловски несомнено ја достигнал – таа светлина не е затемнета.

Знаеше дека преводот е чин на жртвување, пресоздавање и создавање на текстот. Тоа е така зашто текстот (уметноста) е жива материја што има свое внатрешно рамновесие. При пренесувањето на делото од еден јазичен и културолошки код во друг, нешто во тој организам мора да се помести, рамновесието мора да се наруши, нешто мора да се жртвува. Но, тоа е само привремено, затоа што потоа настапува мигот на преведувачко пресоздавање и конечното создавање на тој ист текст, кој сега, пренесен во еден друг код, едновремено е и ист, но и не е. Со самото тоа, преведувањето е аналогно на чинот на создавање оригинално уметничко дело. А, Драги Михајловски во своите преводи и препеви беше уметник.

Римскиот бог Јанус со две лица за старите Римјани бил божество на почетоци и премини. Секој превод е ново создавање коешто има свој макотрпен почеток, а во текот на креативниот процес поминува низ свои премини и порти, за да премине во некоја поинаква димензија. Процесот на преведувањето е исто така процес на содавање преку *пре-создавање* на оригиналот. Во своите преводи и препеви Драги Михајловски токму тоа и го постигнува.

Лицата на богот Јанус гледаат во спротивни насоки, во иднината и минатото. Задачата на преведувачот е, во мигот кога ќе го најде вистинскиот збор, да го убеди Јанус погледот од двете лица да го впери во една иста точка. На Драги Михајловски тоа му успеа.

Драги Михајловски – благороден, несобичен, скроман и бескрајно даровит – даровит во смисла на неговата даровитост како дар за уметност кој го имаат во себе само одбраните. Но, тој е и личност која постојано нè даруваше – во овој случај дарот е за секого од нас поединечно, но и за

златниот ковчег на македонскиот јазик, во кој тој посегна по зборови при препевот на Шекспир, но и во којшто врати многу повеќе отколку што зеде.

Rajna Koška-Hot

**DRAGI MIHAJLOVKI'S REMARKABLE FEATS IN THE FIELD OF
TRANSLATION: TRANSLATION AS ART**

Abstract

This article is inspired by the event organized on the occasion of celebrating the life and work of our prominent university teacher, author and translator Dragi Mihajlovski. The author of the article has already written on Dragi Mihajlovski as a translator and therefore certain segments from the previously published article are incorporated in this text as well. It focuses on Dragi Mihajlovski as a translator and, more specifically, as the translator of all of Shakespeare's plays and sonnets into Macedonian, an extraordinary achievement in terms of its scope and as a linguistic challenge. Its objective is to discuss the indelible mark that Mihajlovski's endeavors in the field of translation and translation theory have left on our cultural, literary and linguistic context, simultaneously examining the process of translation as a re-writing and re-creating of the original. The article looks at the process of translation and its various aspects and stages through the lens of the methods required to reach the point where the translation becomes a work of art in and of itself, something that modern translation theories recognize as the ultimate goal of every literary translation. In this context, it is evident that Dragi Mihajlovski's exceptional achievements in the field of translation can rightfully be defined as art.

Key words: Dragi Mihajlovski, translation as a process, Shakespeare

Клучни зборови: Драги Михајловски, превод како процес, Шекспир